

Kurzus kód: BMVD-MON-151.16
Kurzuscím: Belső-ázsiai és koreai sámánizmus és népvallás
Oktató: Dr. Birtalan Ágnes
Készítette: Süle Tamara Nikolett
Eha-kód: sutpaab.elte
2011. január 25.

A sámánizmus és a regölés kapcsolata

A vallások, népszokások, babonák és hiedelmek együtt és egymás mellett fejlődnek napról napra, átszövik életünk minden pillanatát. Magyarországon ma a legelterjedtebb vallás a kereszténység, de hagyományaink továbbra is őrzik a pogány, honfoglalás kori vagy akár az azt megelőző hit emlékeit.

Hoppál Mihály szerint „a kultúra szellemi rétegében elsősorban a vallási jelenségek azok, amelyek sajátosan jellemzik egy adott nép vagy népcsoport életét. Minden kultúrában megtalálható egy hagyományos hiedelem- vagy hitrendszer, amely mintegy belső programként szabályozza a mindennapok és az ünnepek rituális szokásait és cselekvéseit.”¹

Meglátásom szerint feltételezhető, hogy a még ma is létező sámánizmus és világképe, illetve szokásai a régmúltban erősen hatottak az ősi magyar kultúrára és őseink mindennapjaira. Tanulmányomban szeretném megvizsgálni, hogy ez az állítás valóban igaznak bizonyul-e a regölés példáját tekintve. A szakirodalom álláspontja megosztott ezen a téren, ezért a következőben áttekintem a táltos és a sámán jellemzőit, feladatait, a sámánének és a regölés főbb jellemvonásait, alapmotívumait.

Diószegi véleménye szerint „a »pogány« magyarok hitvilágának megismeréséhez a sámánizmus tanulmányozásán át vezet az út. [...] A magyarság, ahogy ezt nyelvészeink és őstörténet-kutatóink már régen bebizonyították, finnugor eredetű. Legközelebbi rokonaink a Szibériában lévő vogulok és osztjákok. Korai történetünk folyamán pedig bizonyos török népekkel kötöttük össze a sorsunkat. Mind a finnugor, mind a török népek eredetileg sámánhitűek voltak, ebből nyilvánvalóan következik, hogy a magyar nép a kereszténység felvétele előtt ugyancsak sámánhitű lehetett. A mi sámánjainkat táltosoknak, tatosoknak hívták.”² Egy vallástörténeti kislexikonban olvasható, hogy „a sámánizmusnak a magyarság ősvallásában is nagy jelentősége volt. Régészeti leletek tanúsítják (pl. a lékelt koponyaleletek), hogy az őstársadalomban is ismerték és igénybe vették a gyógyító és »szelleműző« hatalommal rendelkező emberek, sámánok tevékenységét.”³

A sámánizmus leginkább Szibéria és Belső-Ázsia területén honos, ma is így nevezzük az ott élő népek hiedelemrendszerét. Hitük központi figurája a sámán, aki közvetítő szerepet tölt be a hármas osztatú világ szintjei között.⁴ Hoppál Mihály összefoglalása alapján elmondható, hogy egy sámánra több feladat is hárul: ő a nemzetség szellemi vezetője, áldozópap, lélekvezető, jós, gyógyító (vagy

¹ Hoppál Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Helikon, Budapest, 1994. 11. oldal.

² Diószegi Vilmos: *Sámánok nyomában Szibéria földjén*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/02100/02181/02181.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 2-3. oldal.

³ Dr. Lakatos György (szerk.): *Vallástörténeti kislexikon*. Kossuth kiadó, Budapest, 1975, 3. kiadás. 280. oldal.

⁴ Hoppál Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Helikon, Budapest, 1994. 11. oldal.

javas), költő és énekmondó (regös), továbbá a sámánizálás drámájának a főszereplője egyben.⁵ A sámánhoz hasonlóan a táltosra jellemző még az időjárás szabályozása és a viaskodás is. Sámán csak olyan ember lehet, aki eleve annak született: fölösszámú csonttal, végtaggal, foggal vagy burokban. Tehát rangját akaratán kívül, akarata ellenére kapja meg. Fiatal korban tanulnia kell, és általában el kell készítenie eszközeit, többek közt saját dobját.⁶ A táltos a sámánhoz hasonlóan veleszületett képességek, rendellenességek révén kapja meg a „címét”, tisztségét. A táltosra is jellemző testének szétदारabolása, vagyis a fölösszámú csont megkeresése és az égig érő fa megmászása egy felavatási szertartás keretében. A magyar sámán eszközei is hasonlóak voltak eurázsiai rokonáéhoz: háttas állata jellemzően dob volt, fejviselete agancsos vagy bagolytollas, táltosfája pedig létra alakú vagy rovátkás volt.⁷

Az eurázsiai sámán és a magyar táltos között több hasonlóságot fedezhetünk fel, ugyanakkor ellentét is található közöttük. A *Katolikus Lexikon* szerint a táltos egy természettudományokban jártas, tudós, gyógyító ember, pap. Jellemzőihez hozzá tartozik a tudás, a másokról való gondoskodás, a természetfölötti erők felismerése és használata. Továbbá „termékenység-rítusuk néphagyománnyá vált. Tevékenységükből sokat megőrzött a néphagyomány; legmarkánsabban a regösök ritmikus ütemű éneklésében, a busó-táncokban [...] lelhetők fel nyomai, de szokásaink, nyelvi fordulataink, sőt egyes régi helyneveink is őrzik személyüket.”⁸

A regölés tehát egy téli termékenységvarázsló, köszöntő népszokás, egyben a téli napforduló pogánykori emlékének ünnepe.⁹

Többek között a fent említett hasonlóságok alapján is rokoníthatjuk a regösénekeket és a sámánénekeket. A *Katolikus Lexikon* állítása szerint „a regösök az eredeti fölfogás szerint tehát nem közönséges köszöntők, hanem a táltosok ősi tudását felvillantó emberek.” Sebestyén Gyula a regölésben és a szavak ritmikus ismétlésében a finnugor sámánvarázslás csökevényét látta.”¹⁰

A *Magyar néprajz* a regösénekeket a kollektív jellegű, ünnephez kötődő rítusénekek közé sorolja, melyek alakoskodással, mágikus varázscselekmény bemutatásával járó varázskénekek is egyben, és „a népköltészet egyik legarchaikusabb rétegét alkotják. [...] Ezek az archaikus varázskénekek eredetileg inkább a természet változásával, az évszakok egymást követő rendjével, később pedig, amikor a csillagászat magasabb fokot ért el, a napfordulókkal állottak kapcsolatban.”¹¹

⁵ Hoppál Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Helikon, Budapest, 1994. 16. oldal.

⁶ Megjegyzés: néhány közösségben előfordul azonban, hogy nem a sámán készíti el eszközeit, hanem egy, különböző feltételeknek megfelelő ember.

⁷ Diószegi Vilmos: *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*. Akadémia Kiadó, Budapest, [1958] 1998. 435. oldal.

⁸ *Magyar Katolikus Lexikon*: Táltos. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/T/t%C3%A1ltos.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

⁹ N. n. : *Regölés – Csodaszarvas*. (Részlet Balogh Júlia „Szent Mihály havától Kisasszony haváig” című könyvéből.) Hálózati forrás: <http://hungaria.org/hal/folklor/index.php?halid=3&menuid=51> (letöltés ideje: 2011. január 3.)

¹⁰ *Magyar Katolikus Lexikon*: Regölés. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/R/reg%C3%B6l%C3%A9s.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

¹¹ *Magyar Néprajz*. V. Kötet. Magyar Népköltészet. (A népszokások költészetének definíciója. Rítusénekek.) Hálózati forrás: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/173.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

A téli napforduló, a Nap visszatérése sok ősi vallás és hit alapvető eleme. „Ezen a napon a leghosszabb az éjszaka, inentől egészen a nyári napfordulóig növekszik a nappalok időtartama. A fény újjászületése őseink által is nagyra tartott ünnep volt.”¹²

A sámán egy szertartás, révülés során tud kapcsolatba lépni a szellemvilággal, miközben ekstázisos állapotba kerül. A szertartásokat erős dobszó, táncolás, éneklés és kurjongatás kíséri a teljes révületig¹³, melynek lényege az utazás az alsó vagy felső világba. A lélekutazás eszköze hagyományosan a dob, ami a ló szerepét képviseli. „Az új sámánnak azonban még nincs dobja, mert a dob elkészítése bizonyos meghatározott időt vesz igénybe. Ilyenformán addig is, amíg a dob elkészül, más eszközökkel kell helyettesítenie, amelyek lehetnek »lovak«, de lehetnek csupán egyszerű vándorbotok is a sámán kezében, aki ebben az időszakban gyalog rója a szellemvilág útjait.”¹⁴ Hoppál Mihály értelmezése szerint a sámán, a táltos botja szimbolizálhatja a sámán segítőjét, hátasát, vagy akár életfáját. A regőlő legények mindehhez hasonlóan regösbotokkal, hangszerekkel, dobokkal, csörgőkkel, (állatbőrrel bevont) köcsögdudával érkeznek a házakhoz. Az ő botjuk is olyasféle szerepet tölthetett be rég, mint a sámánbotok.

Diószegi Vilmos véleménye szerint „miként az ember anyagi léte az állat anyagi lététől függ, a természetfölötti erőket megszemélyesítő szellemek is jórészt állat alakúak. Éppen ezért a sámán minden tevékenysége hangsúlyozza az állati eredetet és a maga állattá válását. Fején szarvasagancsot vagy madarat visel, ruhája rénszarvast jelképez.”¹⁵

A sámán segítőit, akikből kialakulhatott a regös, Diószegi minisztránsoknak hívja, akiknek fő feladatuk, hogy elősegítsék a sámán révületbe esését.¹⁶ Érdekes Hoppál Mihály ide kapcsolódó megjegyzése is, ami szerint „egy [...] segéd a sátor oldalához kötött láncsal tartja helyben a sámánt, hogy visszataláljon a révületben megtett túlvilági utazásáról. Talán nem alaptalan rokon vonást vélni a dunántúli regösök láncon vezetett medve alakjával.”¹⁷

A sámán énekeiben segítő szellemeit hívja az adott probléma, betegség megoldásához. A sámán szellemsegítői állat alakú, zoomorf lények. A táltosok párbajokat vívnak, „a fehér és fekete, a jó és rossz sámánok - akárcsak a magyar táltosok – bika alakban viaskodtak egymással.”¹⁸ Hoppál értelmezésében a legfontosabb elem, mikor a sámán találkozik szellemsegítőivel, és támogatásukkal meg kell küzdenie ellenfelével, „ez pedig igen régi, totemisztikus képzetek tükröződése a sámánhit szájhagyományában.”¹⁹ A sámán és a táltos dobja a hátasát szimbolizálja, ruházata állatbőrből

¹² N. n. : *Téli napforduló*. Hálózati forrás: http://kerecsenszov.atw.hu/teli_napfordulo.html (letöltés ideje: 2011.január 3.)

¹³ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 49. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 33. oldal.

¹⁴ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 39. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 27. oldal.

¹⁵ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 16. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 10. oldal.

¹⁶ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 65. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 45. oldal.

¹⁷ Hoppál Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Helikon, Budapest, 1994. 62.o.

¹⁸ Diószegi Vilmos: *Sámánok nyomában Szibéria földjén*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/02100/02181/02181.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 21. oldal.

¹⁹ Hoppál Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Helikon, Budapest, 1994. 22. oldal.

készül, fejdísze agancs vagy toll, hiszen a sámánizmusban fontos az állatok tisztelete. Ezzel párhuzamba hozható, hogy a regösénekekben gyakran megjelenik a szarvas, vagy a csodaszarvas – a magyar mitológia kiemelt – alakja. „A szarvas évezredek óta sok európai-ázsiai népnél (sőt az amerikai indiánoknál is) a csillagos ég jelképe. A szarva hegyén tündöklő gyertyák a csillagokat jelképezik; néhány énekváltozatban a szarvas a Nap és a Hold képét is ott viseli magán.”²⁰ A szarvas alakja több szimbólumot hordoz magában, jelképezheti a bőséget, a termékenységet, a ciklikus újjászületést, a Napot, de esetünkben akár a totemisztikus ősanját is. Évenként lehullatott és újránövesztett agancsa révén egyetemes jelképpé vált, és az örökös megújulás, az újjászületés szimbóluma is.

A regölés és a hozzá kapcsolódó rítusok alapján a csodaszarvas a téli napforduló égboltjának jelképe is lehet. „A csodaszarvas szarvai közt a Nap, majd az azt helyettesítő gyertyák a megújuló, újjászülető fényt jelképezik, egyben a hosszú életet, a halhatatlanságot szimbolizálják. A regösénekek pogány, csillaggyertyás agancsú csodaszarvasa keresztény vonatkozásban a karácsonykor megszülető Krisztussal azonosul. A felhőből alászálló szarvas tehát égi követté válik - Krisztust jelképezi. A mitikus csodaszarvas a magyarságnak új hazát mutatott, a csodafiú szarvas, vagyis Jézus Krisztus az égi hazát nyitotta meg István királynak.”²¹ Egy másik megközelítés, a keresztény álláspont szerint a szarvas „a kígyó ellensége, Krisztus-jelkép: vizet nyel, majd a kígyófészekbe köpi a vizet, s a menekülő kígyót megöli; így öli meg Krisztus az ördögöt tanításának égi vizével [...]. A keresztség jelképe a kígyót fölfaló szarvas, mert a keresztségben az ember megszabadul a bűn kígyómérgétől.”²² Diószegi vizsgálata során pedig arra a következtetésre jutott, hogy a szarvas „azért hordta agancsain a napot, mivel a napot jelképező Mithras ekkor a bak csillagképében az ókori népek halban végződő s vízben gázoló égi szarvasával találkozott.”²³ Valószínűleg ezek az okok (akár a pogány korszakot, akár a kereszténységre való áttérést követő időszakot vesszük figyelembe) állhatnak a regösénekekben megjelenő szarvas, illetve bak, bika alakjának hátterében.

Diószegi vizsgálata szerint a sámánénekek többsége rögtönzés, tartalmuk pedig a szertartás céljától függ.²⁴ Ritmikusak, refrénjeik ismétlődnek, képeik érzékletesek. Szerkezetükben két állandó részt találhatunk: az invokációt és a refrént.²⁵ „Mivel a sámán minden feladatot csak segítő szellemei támogatásával tud elvégezni, kérnie kell, fel kell szólítania ezeket, hogy jöjjenek hozzá, közöljék vele a jövődőt, a teendőket. A szellemeket felidéző ének után esik a sámán extázisba (révületbe), s ilyenkor a hiedelem szerint már a felidézett szellem beszél belőle. Hogy a magyarság sámánjai is ilyen énekek kíséretében fordultak szellemeikhez, arról egykori történeti adatok és a néphagyomány

²⁰ *Magyar Néprajz*. V. Kötet. Magyar Népköltészet. (A népszokások költészetének definíciója. Rítusénekek.) Hálózati forrás: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/173.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

²¹ N. n. : *Regölés – Csodaszarvas*. (Részlet Balogh Júlia „Szent Mihály havától Kisasszony haváig” című könyvéből.) Hálózati forrás: <http://hungaria.org/hal/folklor/index.php?halid=3&menuid=51> (letöltés ideje: 2011.január 3.)

²² *Magyar Katolikus Lexikon*: Szarvas. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/S/szarvas.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

²³ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 66-67. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 46. oldal.

²⁴ Megjegyzés: Természetesen ez csak egy a megközelítések közül, más kutatások ezzel vitatkoznak.

²⁵ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 80. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 55. oldal.

tanulságai egyaránt tanúskodnak.”²⁶ Diószegi Vilmos fontos megállapítása, hogy a sámánénekek visszaköszönnek a magyar mondókákban, népi varázsigékben, népdalokban, rítusénekekben (regölés, villózás) és a költészetben (például József Attila műveiben) egyaránt.²⁷ A sámánok énekeinek állandó elemei még a szellemeket hívó varázsserejű szavak is. „A régi magyaroknál ez a szellemidézésre szolgáló szó a haj (huj, hej), a sámánének eredeti elnevezése pedig ennek alapján a hajgatás (hejgetés) lehetett. Az újabb kori villó- és regös-énekekben meg is találjuk az ismétlődő haj felkiáltást, sőt az utóbbinak a refrénje: »Haj, regő rejtem« (Haj, révüléssel révülök), közelebről is őrzik az egykori varázslás emlékét.”²⁸ Diószegi vizsgálata alapján elmondható, hogy „a hej, haj indulatszó jellemzi legközelebbi rokonaink, a vogulok és osztjákok sámánénekeit is. És ennek emlékét őrzik a magyar regösénekek sorai: a »hej regő rejtem!« vagy »haj regő rejtem!«”²⁹ A regösének fontos része ez a refrén. „A kutatók a varázsigének tartott mondatot úgy értelmezik, hogy annak jelentése eredetileg: »Varázssal varázsolom« vagy »révüléssel révülök«, »révüléssel rejtezem«.”³⁰ Ezt a megállapítást Diószegi is alátámasztja a következőkkel: „a regölő dallamok visszatérő refrénje: »haj, regő rejtem«. Ez pedig nem egyéb, mint az egykori, évezredek sámánének töredéke. A sámán cselekményeinek alapja, mint később látni fogjuk, ma is - ahol még él a samanizmus - az elrejtőzés; a táltosokról szóló népi elbeszélések is mind ezt a kifejezést alkalmazzák: »elrejtőzött«. Ennek változata a révülés, ami atáltos, illetve a sámán ekstázisát jelenti.”³¹ Diószegi álláspontja szerint a révülés szó alapjai a rege, regü, reg kifejezések lehettek, amik hevületet, melegséget jelentettek. Összefoglalásként mindezzel kapcsolatban megállapítja, hogy „ha [...] a magyar kultikus tárgyú énekek indulatszavas refrénje rokonságban áll a sámánénekek egyetlen állandó motívumával, akkor az nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy ezek a refrének az egykori magyar sámánének emlékei.”³²

A regölés eredetéről kevés ismerettel rendelkeznek a kutatók, azonban egyesek szerint a XI. század elején keletkezhetett, és az augsburgi menekültektől is származhatott. „A regösök, míg István király figyelme rájuk nem irányult, kóborló, pogány hagyományokat ápoló vándor énekesek voltak, kiket a keresztények ördögösöknek tartottak.”³³ Továbbá „bár regösökről már a középkorban hallunk, regelő hétről, regelő hétfőről pedig a 16. század óta, a regösénekből egyetlen sor sem maradt fenn a 19. század előtt. [...] a regüs szó »királyi szórakoztató« (együttívó, combibator) értelemben a

²⁶ N. n. : *A sámánének*. Hálózati forrás: <http://saman.org.hu/2009/09/a-samanenek/> (letöltés ideje: 2011.január 3.)

²⁷ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 83. oldal. Hálózati forrás:

<http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 58. oldal.

²⁸ N. n. : *A sámánének*. Hálózati forrás: <http://saman.org.hu/2009/09/a-samanenek/> (letöltés ideje: 2011.január 3.)

²⁹ Diószegi Vilmos: *Sámánok nyomában Szibéria földjén*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. Hálózati forrás:

<http://mek.oszk.hu/02100/02181/02181.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 150. oldal.

³⁰ Szöcs János: *Régi csiki regösök (Kivonat)*. Hálózati forrás:

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muzeum/acta97/html/hu/muzeum/szocs.htm> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

³¹ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 6-8. oldal. Hálózati forrás:

<http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 4-5. oldal.

³² Diószegi Vilmos: *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*. Akadémia Kiadó, Budapest, [1958] 1998. 432-433. oldal.

³³ N. n. : *Téli napforduló*. Hálózati forrás: http://kerecsenszov.atw.hu/teli_napfordulo.html (letöltés ideje: 2011.január 3.)

középkori oklevelekben is előfordul. A 16–18. századig a kalendáriumokban a vízkereszt utáni első hétfőt regelő hétfőnek nevezik. Heltai Gáspár a »regelő het«-et említi (1552).³⁴

A regölés időszaka hagyományosan december 26-tól január 6-ig, vízkeresztig terjed, és (a XIX. században)³³ leginkább a Dunántúlra jellemző, István nevéhez fűződő, párokat összebűvölő, adománygyűjtő szokás. „István az egyház első vértanúja, államalapító királyunk Szent István névadó szentje. István Jézus Krisztus kortársa és tanainak hirdetője, s a szegények gondviselője volt. A keresztény tanításokért áldozta fel az életét, ellenségei megkövezték, így lett a keresztény vallás első vértanúja.”³⁵ Ez a motívum valószínűleg a kereszténység térhódítása után épült be a regösénekekbe.

A regölés hagyománya szerint a fiatal legények, regösök (akik régebben lehettek akár a sámán énekmondói, ráéneklői, segítői) miután bealkonyodott, házról házra járva kívántak szerencsét a család, a lakók részére, ha azok megengedték nekik. A regölés szertartásának lépései, részei a következők voltak:

- engedélykérés, beköszönő (pl.: Eljöttünk, eljöttünk Szent István szolgálai, Régi szokás szerint szabad-e megtartani. Vagy: Ne fuss, ne szaladj, Szent István királyunk! Mi sem vagyunk ördögök, Hanem a te szolgálaid.)
- jókívánságok (pl.: Szegen lóg egy zacskó telē van százassal, felē a gazdáé, felē a regösöké. Vagy: Adjon az uristen / Ennek a gazdának / Egy kis ólat, egy nagy disznót, / Alá meg száz malacot. [...])
- misztikus jelenet (pl.: Amoda át folyik egy sebēs folyóvíz, aztat körül follja zöd selyem pázsitja , zöd selyem pázsitján csodatevő szarvas, csodatevő szarvasnak ezer ága boga, ezer ága bogán ezer mise gyertya, gyulladva gyulladjék ótadva aludjék)
- összeregölés vagy párosítás (pl.: Ide is mondanának egy szép legényt, Kicsoda volna szép legény Varga Jóska szép legény. Amoda át is mondanának egy szép leányt, Kicsoda volna szép leány Német Rózsi szép leány [...]) Regüllük a gazdát vele az asszonyát)
- záradék (pl.: Cserfa a köntösünk, zöldfa a bockorunk. Tovább is kell menni, dohányt is kell venni; jó éjszakát!)
- és refrén (pl.: Hej regö rejtēm, regö regö regö rejtēm)³⁶

Ahogy a sámánénekeknek, úgy a regösénekek előadásának is fontos eleme volt a mulattatás, drámaiság, a felfokozott hatás elérése. A sámán szertartása színházi előadásra, drámára emlékeztet, akár csak a regölés. A drámaiságot növeli a zene, a tánc, a dramatikus mozzanatok, és az egyes szám első személyű, szubjektív előadásmód. A fellépéssel kapcsolatban a sámánról Diószegi Vilmos úgy véli, „megjelenésének különösnek, megdöbbentőnek, esetleg félelmetesnek kell lennie, meg kell mozgatnia közönségének fantáziáját és hozzá kell járulnia a szertartás társadalmi és etnikai funkciójának betöltéséhez. [...] Az álarcok, az állatjelmezek mindenütt a tömegszuggesztió

³⁴ *Magyar Néprajz*. V. Kötet. Magyar Népköltészet. (A népszokások költészetének definíciója. Rítusénekek.) Hálózati forrás: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/173.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

³⁵ N. n. : *Karácsony*. Hálózati forrás: <http://www.taltosbarka.hu/barka/?p=2547> (letöltés ideje: 2011.január 3.)

³⁶ Megjegyzés: Az idézett sorok megtalálhatók a mellékletben, a Regösénekek címszó alatt.

fokozását szolgálják, akárcsak a különböző hangszerek, dobok, kereplők vagy színes zászlók stb.”³⁷ Ez a momentum ismét párhuzamot mutat a sámánizmus és regölés között. A regösök esetében a nagyobb hatás elérésére szolgál a nyers előadásmód, a hangszerkíséret, a hatásos belépő, az állatbőrből és –szőrből készült ruházatuk, és néha a bikával (amelyről már fent tettem említést, és amely ugyancsak patásállat) kapcsolatos játék, előadás: „A bika, akit a bikás mindaddig láncon tartott, berontott a szobába, ugrált, bömbölt, a bikás mindenütt nyomában. Ahol leányok voltak, mint pl. a fonóban, ott a leányokat ijesztgette, s természetes, hogy nagy riadalom támadt köztük. Künn a regösök ezalatt énekeltek.”³⁸ A fiatal legények közben szerencsét, bőséget kívántak, és mivel valóban hittek benne, hogy kérésük, varázslatuk később teljesül, elfogadták a kívánságokért cserébe járó ajándékokat.

Összegezve a fenti megállapításokat, párhuzam vonható a sámánénekek és regösénekek között, illetve a két kultúra között a szellemi vezetők hasonlósága, segítők analógiája, az indulatszavak alkalmazása, a nyers és drámai előadásmód, a refrének megjelenése, a dobok, az állatok és patás hátságok fontossága, a napforduló kiemelt jelentősége, a termékenységrítus és a révülés motívuma alapján. Persze megjelennek sajátosan magyar vonások is, mint például a csodaszarvas mítosza, vagy István vértanú és Szent István király alakja.

Sok hasonlóságot fedezhetünk fel a belső-ázsiai és szibériai sámán, valamint a magyar táltos, a sámánénekek és szertartások, illetve a regölés hagyománya között. Valószínűnek tartom, hogy Diószegi megállapítása helytálló lehet, vagyis a sámánizmus hiedelemvilága nagy hatással lehetett a múltban az ősi magyar vallásra, hitre. Fontos megjegyezni azonban, hogy a vallások és babonák, a népi hitrendszerek folyamatosan változnak, az idő múlásával alakulnak, alkalmazkodnak a társadalmi berendezkedés fejlődésével, az új ismeretek megszerzésével, a generációk váltakozásával, a népek egymásra való hatásával párhuzamosan. Tehát valószínűleg az ősi magyar hitet, de mai vallásunkat is több tényező befolyásolta és módosította. Sokak szerint a sámánizmus „beépült a történelmi kereszténységbe, másrészt annak keretein kívül a népi vallásosságban, a népmesékben és a népi gyermekdalokban élt tovább. Később nagy költőink, Aranytól Weöres Sándorig számos elemét beemelték a magaskultúrába is. Napjainkban a sámánisztikus világnézet reneszánszát éli.”³⁹

³⁷ Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. 66-67. oldal. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.) 46. oldal.

³⁸ Magyar Katolikus Lexikon: Regölés. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/R/reg%C3%B6l%C3%A9s.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

³⁹ Flaisz Endre: Sípbal, dobbal, nádi hegedűvel. (Sámánizmus és bibliai világnézet.) Hálózati forrás: <http://www.ujexodus.hu/index.php?cikk=149> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

Melléklet

Képek

Regösök.
Balmazújváros, 2008. 12. 29., készítette: „andika”
Kép forrása: <http://regoles.vandika.fotoalbum.hu/viewpicture/pictureid/5113284>

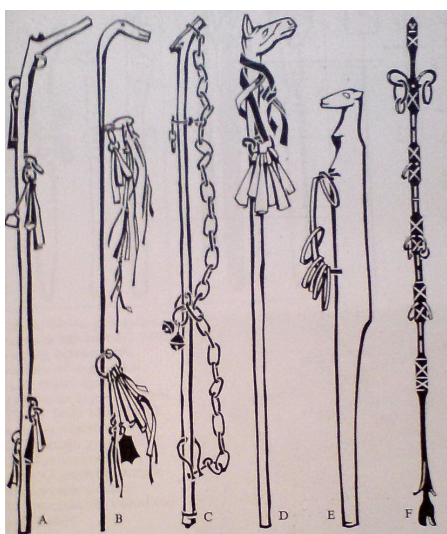
Regösök. Zalaszentgyörgy, 2000 Karácsony,
Molnár Erika felvétele.
Kép forrása: [http://sdt.sulinet.hu/Regöles / Népszokások Karácsony táján / Néprajz](http://sdt.sulinet.hu/Regöles/Nepszokasok_Karacsony_tajan/Neprajz)

A regölés eszközei. Dunántúl. Sebestyén Gyula felvétele,
1932.
Kép forrása: [http://sdt.sulinet.hu/Regöles / Népszokások Karácsony táján / Néprajz](http://sdt.sulinet.hu/Regöles/Nepszokasok_Karacsony_tajan/Neprajz)

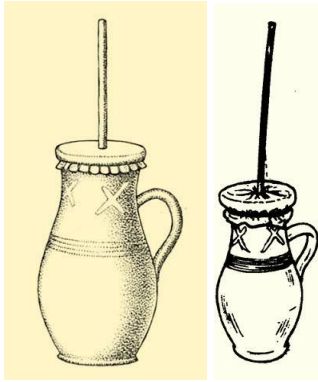

Csodaszarvas.
Kép forrása:
<http://my.opera.com/juliaxxx/blog/karacsonyi-elozetes>

A sámánbot szimbolikája kettős: egyrészt a sámán segítőjének megjelenítése, illetve a sámán „hátasa”, a jelképes utazáskor, másrészt lehet a sámán égbe nyúló „életfája” is, a felső világgal való kapcsolattartás és az üzenetközvetítés eszköze. Válogatásunkban ló, illetve háttas állat típusú botok egy-egy példányát mutatjuk be; van közöttük burját (A), mongol (B,D), enyec (F), és kizil (E). Tipológiailag ide sorolható a dunántúli magyar regösök láncos csörgőbotja (C).⁴⁰

⁴⁰ Hoppál Mihály: Sámánok. Lelkek és jelképek. Helikon, Budapest, 1994. 155. oldal

Köcsögduda illusztrációk.

Képek forrása:

<http://mek.oszk.hu/02700/02789/html/170.html> és
<http://mek.niif.hu/04600/04691/html/dtmagynepsz0005.html>

Regösök. Alsóhahót, Zala m. XX. század eleje.

Kép forrása:

<http://mek.oszk.hu/02700/02789/html/170.html>

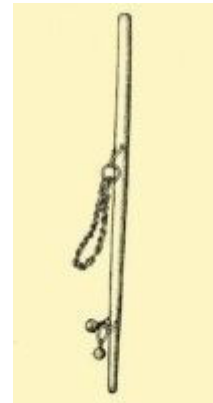

Regösök. Garabonc, Zala megye, Seemayer Vilmos felvétele, 1900.

Kép forrása:

<http://sdt.sulinet.hu>

Regölés / Népszokások Karácsony táján / Néprajz

Láncos bot. A regösök szerszáma.

Göcsej, Zala m. 1930-as évek.

Kép forrása:

<http://mek.oszk.hu/02700/02789/html/170.html>

Regösénekek

1.

Eljöttünk, eljöttünk Szent István szolgái,
Régi szokás szerint szabad megtartani.
Hej regő rejtém, regő regő regő rejtém.
Amoda át folyik egy sebēs folyóvíz
aztat körül follja zöd selyem pázsitja
zöd selyem pázsitján csodatevő szarvas
csodatevő szarvasnak ezer ága boga
ezer ága bogán ezër mise gyertya
gyulladva gyulladjék ótadva aludjék.
Hej regő rejtém, regő regő regő rejtém.
Ide is mondanának egy szép legényt
Kicsoda volna szép legény Varga Jóska szép legény.
Amoda át is mondanának egy szép leányt
Kicsoda volna szép leány Német Rózsi szép leány
hej regő rejtém, regő, regő, regő rejtém.
Regüllük a gazdát vele az asszonyát
hej regő rejtém, regő regő regő rejtém.
Szegen lóg egy zacskó telē van százassal
felē a gazdáé, felē a regösöké,
hej regő rejtém, regő, regő regő rejtém.⁴¹

Cserfa a köntösünk, zöldfa a bocskorunk.
Tovább is kell menni, dohányt is kell venni; jó éjszakát!⁴²

2.

Ne fuss, ne szaladj,
Szent István királyunk!
Mi sem vagyunk ördögök,
Hanem a te szolgáid.
Haj regő rajta,
Azt is megengedte
A nagy uristen!
Kelj föl, gazda, kelj föl!
Szállott isten házadra
Sereg angyalával,
Vetett asztalával,

⁴¹ N. n. : Regölés – Csodaszarvas. (Részlet Balogh Júlia „Szent Mihály havától Kisasszony haváig” című könyvéből.) Hálózati forrás: <http://hungaria.org/hal/folklor/index.php?halid=3&menuid=51> (letöltés ideje: 2011.január 3.)

⁴² Dömötör Tekla: Magyar népszokások. (Téli népszokások.) Hálózati forrás: <http://mek.niif.hu/04600/04691/html/dtmagynepsz0005.html> (letöltés ideje: 2011. január 3.)

Tele poharával.
Haj regő rajta,
Azt is megengedte
A nagy uristen!
Emitt keletkezik
Egy fekete pázsit,
Abban legelészget
Csudafiu-szarvas
Csudafiu-szarvasnak
Ezer ága-boga,
Ezer misegyertya
Gyujtatlan gyulladjék,
Ojtatlan aludjék.
Haj regő rajta,
Azt is megengedte
A nagy uristen!
Adjon az uristen
Ennek a gazdának
Egy kis ólat, egy nagy disznót,
Alá meg száz malacot.
Az egyikből kifusson,
A másikba befusson.
Haj regő rajta,
Azt is megengedte
A nagy uristen!
Adjon az uristen
Ennek a gazdának
Négy kis ökröt, két kis bérest,
Csengős-pengős szekeret,
Arany ostor nyelet.
Haj regő rajta,
Azt is megengedte
A nagy uristen!
Itten vagyon egy leány,
Kinek neve (Rozi);
Amott vagyon egy szép legény,
Kinek neve (Gyuri).
Haj regő rajta,
Azt is megengedte
A nagy uristen!
Ugy csöndörödjének,
Ugy pöndörödjének,
Mint a cica farka,

Még annál is jobban,
Mint a kis nyul farka.⁴³

3.

Eljöttünk, eljöttünk szent István szolgái
Régi szokás szerint, szabad-e megtartani.
Haj regü rejtem, regü, regü, regü regü rejtem.
Amott életkezik egy zöld pázsit,
Azon legelészik csoda féle szarvas,
Csoda féle szarvasnak ezer ága, boga,
Ezer mise gyertya,
Gyulladva gyulladjék,
Soha el ne aludjék,
Hej regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
Amott is mondanának egy szép leányt,
Kinek neve vóna N. N. volna.
Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
Amott is mondanának egy szép legényt,
Kinek neve volna, N. N. volna.
Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
Regüjjük a gazdát, vele az asszonyát,
Mert az asszonynak, retek a bocskora,
Répahéjj a szíjja, krumpli a sarka,
Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
Szegen lóg egy zacskó, tele van százassó
Fele a gazdáé, fele a regüsöké.
Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
Eljött a szent karácsony bodros szakállával,
Hej te kicsi csizmám nem győzlek szalmával!
Megsült a kismalac, érezzük a szagát,
Hozzák ki nekünk a hátulsó combját!
Aggyon isten minden jót,
Ha meghalunk koporsót,
Szekeünkbe kereket,
Csutoránkba feneket,
Szent István napján,
Hadd ihassunk eleget!⁴⁴

4.

József Attila: Regös ének

⁴³ N. n. : Sámánok és táltosok. (Archaikus népi imádságok, szövegek és versek. Regösének.) Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/00200/00239/00239.htm#3.11> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

⁴⁴ N. n. : December 26. Karácsony, István napja. Hálózati forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/konyvek/magyar-neprajz/magyar-neprajz-december-081201-5> (letöltés ideje: 2011. január 3.)

Koromorrú bikát fejtem,
rege, róka, rejtem,
sorsot nézni bikatejben,
rege, róka rejtem.
Hét csöböröm jó vasában,
rege, róka, rejtem,
lobot vetött habosában,
rege, róka, rejtem,
Lángos csöbörim befödni,
rege, róka, rejtem,
szertefuttam rózsaszedni,
rege, róka, rejtem.
Nép rozsa ring a rózsában,
rege, róka, ejtem,
Kasznár szíve káposztában,
rege, róka, ejtem.
Keni urát oly kenőccsel,
rege, róka, ejtem,
fizeti a népet löccsel,
rege, róka, ejtem.
Váljon szénájuk szalmává,
rege, róka, ejtem,
tányér tészta piócává,
rege, róka, ejtem.
Láng legyen kecskéjük szarva,
rege, róka, ejtem,
böködjön a paplanukba!
Rege, róka, ejtem.⁴⁵

⁴⁵ József Attila: Regős ének. 1930. Hálózati forrás: <http://www.misztral.hu/html/jozsefattila.htm#regos> (letöltés ideje: 2010. december 29.)

Irodalomjegyzék

1. Diószegi Vilmos: *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*. Akadémia Kiadó, Budapest, [1958] 1998.
2. Diószegi Vilmos: *Sámánizmus*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01639/01639.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.)
3. Diószegi Vilmos: *Sámánok nyomában Szibéria földjén*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998. Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/02100/02181/02181.pdf> (letöltés ideje: 2010. december 22.)
4. Dömötör Tekla: *Magyar népszokások. (Téli népszokások.)* Hálózati forrás: <http://mek.niif.hu/04600/04691/html/dtmagynepsz0005.html> (letöltés ideje: 2011. január 3.)
5. Dr. Lakatos György (szerk.): *Vallástörténeti kislexikon*. Kossuth kiadó, Budapest, 1975, 3. kiadás. 280. oldal.
6. Flaisz Endre: *Síppal, dobbal, nádi hegedűvel*. (Sámánizmus és bibliai világnézet.) Hálózati forrás: <http://www.ujexodus.hu/index.php?cikk=149> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
7. Hoppál Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Helikon, Budapest, 1994.
8. József Attila: *Regős ének*. 1930. Hálózati forrás: <http://www.misztral.hu/html/jozsefattila.htm#regos> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
9. *Magyar Katolikus Lexikon*: Regölés. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/R/reg%C3%B6l%C3%A9s.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
10. *Magyar Katolikus Lexikon*: Szarvas. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/S/szarvas.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
11. *Magyar Katolikus Lexikon*: Táltos. Hálózati forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/T/t%C3%A1ltos.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
12. *Magyar Néprajz*. V. Kötet. Magyar Népköltészet. (A népszokások költészetének definíciója. Rítusénekek.) Hálózati forrás: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/05/173.html> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
13. N. n. : *A sámánének*. Hálózati forrás: <http://saman.org.hu/2009/09/a-samanenek/> (letöltés ideje: 2011.január 3.)
14. N. n. : *December 26. Karácsony, István napja*. Hálózati forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/konyvek/magyar-neprajz/magyar-neprajz-december-081201-5> (letöltés ideje: 2011. január 3.)
15. N. n. : *Karácsony*. Hálózati forrás: <http://www.taltosbarka.hu/barka/?p=2547> (letöltés ideje: 2011.január 3.)
16. N. n. : *Regölés – Csodaszarvas*. (Részlet Balogh Júlia „Szent Mihály havától Kisasszony haváig” című könyvéből.) Hálózati forrás: <http://hungaria.org/hal/folklor/index.php?halid=3&menuid=51> (letöltés ideje: 2011.január 3.)
17. N. n. : *Sámánok és táltosok*. (Archaikus népi imádságok, szövegek és versek. Regösének.) Hálózati forrás: <http://mek.oszk.hu/00200/00239/00239.htm#3.11> (letöltés ideje: 2010. december 29.)
18. N. n. : *Téli napforduló*. Hálózati forrás: http://kerecsenszov.atw.hu/teli_napfordulo.html (letöltés ideje: 2011.január 3.)
19. Szöcs János: *Régi csiki regösök (Kivonat)*. Hálózati forrás: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/muzeum/acta97/html/hu/muzeum/szocs.htm> (letöltés ideje: 2010. december 29.)